

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-н Мира Димитрова Цветкова-Арсова,
катедра по специална педагогика при ФНОИ
на СУ „Свети Климент Охридски“

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **„професор“**

в СУ „Свети Климент Охридски“

в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 74 от 21.08.2020 г., като единствен кандидат участва **доц. д-р Неда Златинова Балканска** от катедра „Специална педагогика“ на ФНОИ при СУ.

1. Общо представяне на представените материали

Със заповед № РД 38-475 от 02.10.2020 г. на Ректора на СУ съм включена като член на научното жури в конкурс за заемане на академичната длъжност **„професор“** в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика). За участие в обявения конкурс е подал документи **единствен кандидат: доц. д-р Неда Балканска.**

Запознах се подробно и задълбочено с всички представени в конкурса материали на електронен носител, и мога да заявя, че те са напълно съобразени със законовите изисквания и с изискванията на СУ. Комплектът материали е добре организиран и включва разнообразни документи и доказателствен материал под формата на справки, уверения и удостоверения, дипломи, декларации, разделителни протоколи, отзиви и препоръки, изцяло свързани с конкурса.

Кандидатът доц. Неда Балканска участва в конкурса с общо 31 научни труда, от които:

- 2 монографии,
- 1 студия,
- 5 научни статии на български език,
- 12 доклада/статии, отпечатани в сборници от конференции,
- 11 учебници, учебни помагала и методически ръководства.

Разпределението на научните трудове според езика, на който са написани, е както следва: 30 на български език и 1 на английски език в българско списание. От всички 31 научни труда за участие в конкурса:

- 15 са в съавторство,
- 16 са самостоятелни.

Всички 31 публикации са вече издадени, като това важи и за публикация НТ9, за която е посочено, че е под печат, но към момента на рецензирането ѝ, тя вече е издадена. За всички публикации в съавторство са приложени разделителни протоколи, ясно показващи процента и количеството на лично и самостоятелно участие на кандидата. Приемам за рецензиране всички 31 научни труда.

2. Кратки биографични данни за кандидата.

Кандидатът доц. Неда Балканска е завършила специална педагогика в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 1992 г. със специалности слухово-речева рехабилитация и логопедия.

В периода 1992 – 1995 г. работи като слухово-речеви рехабилитатор в специалното училище за ученици с нарушен слух в София.

През 1995 г. след успешно издържан конкурс постъпва като щатен асистент в СУ „Св. Кл. Охридски“. Повишена е в старши асистент през 1997 г. и в главен асистент през 2001 г. Защитава докторска дисертация през 2003 г. (ВАК). През 2010 г. е избрана за доцент (ВАК).

От 2019 г. след избор оглавява катедрата по специална педагогика и логопедия при ФНОИ на СУ (сега катедра по специална педагогика).

От всичко посочено по-горе ясно се вижда последователното израстване на Н. Балканска в академичната кариера. Израстването ѝ е равномерно, напълно обосновано и премерено.

3. Характеристика на дейността на кандидата

3.1. Изпълнение на минималните национални изисквания.

От приложената справка за изпълнение на минималните национални изисквания, е видно, че доц. Н. Балканска има:

- 50 точки по показател А,
- 100 по показател В,
- 297,5 по показател Г,
- 585 по показател Д,

- 378 по показател Е

т.е. общият брой точки е **1445,5** при изискуеми 550 точки.

Налице е пълно покриване на минималните национални изисквания и дори значително надвишаване в някои показатели. Изразявам съгласие с така посочените стойности.

3.2. Учебно-педагогическа дейност на кандидата.

Във връзка с учебно-педагогическата дейност на кандидата като доказателствен материал са приложени различни справки, сред които:

- Справка за показателите по чл. 122, ал. 2 за учебната и научно-изследователската дейност, от която става ясно, че кандидатът е титуляр по повече от 10 дисциплини в бакалавърска степен по специалности Специална педагогика и логопедия в редовна и задочна форма на ФНОИ при СУ. От същата справка става ясно, че Н. Балканска има трима успешно защитили докторанти на български и на английски език, както и ръководи други петима. Кандидатът е била участник в над 30 научни журита, като за целта са допълнително приложени заповеди за участие в НЖ. Тя е участвала в осем различни научни проекти, в повечето като експерт или учител. От същата справка е видно и участието на Н. Балканска в различни експертни, работни групи и творчески екипи, немалка част от тях към МОН.
- Справка за учебната заетост на кандидата от Учебен отдел на СУ за периода 2015 -2020 г., от която е видно, че за петгодишен период доц. Балканска има голяма аудиторна и извънаудиторна заетост и ангажираност, във всичките пет години много над изискуемата.

Приложен е също доказателствен материал под формата на сертификат за участие в обучение по PECS, за владее на английски език, за преминато обучение тип СДК в СУ по електронно и дистанционно обучение. Приложени са и редица други документи от изд. Просвета, МОН, отзив от НАРУ, благодарствено писмо от МОН, служебни бележки за участия в редколегии, удостоверения и уверения, корици на сборници за участия в съставителска дейност и много други. От всички приложени документи прави много добро впечатление голямата ангажираност и активност на Н. Балканска в различни сфери и аспекти на университетския живот на Софийския университет, както и участия в различни дейности и проекти на МОН и пр.

3.3. Научна и публикационна дейност на кандидата.

Кандидатът участва в конкурса с общо 31 публикации. Тематично бих ги групирала по следния начин:

- **Група 1** – публикации, посветени на оценяване на деца и ученици с нарушен слух – общо 4 публикации: НТ4, НТ9, НТ12 и НТ21;
- **Група 2** – публикации, свързани с обучението на деца и ученици с нарушен слух, различни терапии, прилагани при тях, включително и приобщаващото им образование – общо 11 публикации, като тук спадат и двете монографии - НТ1, НТ2, НТ3, НТ5, НТ10, НТ11, НТ13, НТ15, НТ16, НТ18 и НТ19;
- **Група 3**- публикации, насочени към студенти – 2 на брой: НТ6 и НТ7;
- **Група 4** – публикации, свързани с дейността на значими за слухово-речевата рехабилитация личности – 2 на брой: НТ8 и НТ20;
- **Група 5** – публикации, посветени на родителите – 2 на брой: НТ14 и НТ17;
- **Група 6** – материали за учителя: книга за учителя, и учебни ресурси за ученици с нарушен слух – 10 на брой – останалите НТ.

Ще започна с рецензиране на публикациите, спадащи в **група 2**, в която попадат и двете монографии:

Първата монография (**НТ1**), която е с характер на хабилитационен труд, е *„Монтесори методът и приобщаващата образователна среда: научни положения, терапевтични техники и съвременни перспективи“*, която е издадена през 2020 г. от ИК „Феномен“. Тя е в обем от 231 страници. Това е една съвременна и значима публикация с теоретична насоченост, състояща се от 4 глави. Първата глава запознава с концепцията за приобщаващото образование и с началото на създаване на Монтесори метода. Втора глава прави една задълбочена характеристика на този метод, като в отделни параграфи се обръща внимание на различни елементи от метода, сред които значението на детското движение, хващането на обекти, лазене и координация на движенията, а така също и ролята на учителя. Трета глава се фокусира върху прилагането на Монтесори метода в ранното детство с цел формиране на самостоятелност, както и се дискутира организирането на средата от гледна точка потребностите на деца от 3 до 6-годишна възраст. Четвърта глава на свой ред описва сезонните материали, използвани в обучението, и се съсредоточава върху областите на обучение, сред които език, четене, писане, математически познания и умения за самостоятелно и независимо справяне в ежедневието. Особено полезни според мен тук са стр. 174-199, в които много подробно се описват четенето и писането и се набляга и характеризира специфичната концепция на Монтесори за изпреварващото писане пред четенето. Монографията е добре онагледена с цветни изображения за по-добро възприемане на основните ѝ концепти. Считаю, че тази монография е ценно допълнение към актуалната в момента тематика за преразглеждане в съвременните условия на възгледите на М.

Монтесори в педагогическата практика и е един много успешен опит за съвременен прочит на тази класическа теория.

Втората монография (**НТ2**) е озаглавена „*Приобщаване на детето с увреден слух в образователната среда: от научните доказателства към практическите решения*“ и е в съавторство с А. Трошева-Асенова от 2014 г. Тук Н. Балканска е автор на общо 7 глави: първа, трета, четвърта, пета, шеста, осма и дванадесета и съответно само те ще бъдат разгледани. В първа глава се описва устройството на слуховия анализатор, причините за поява на нарушен слух и видовете слухови нарушения, които са предадени съгласно съвременните виждания и класификации. Трета глава прави една умела съпоставка на формирането на слуховото поведение у детето в условия на нормален слух от една страна, и на нарушен слух от друга, което добре може да насочи практиците към това какво е типичното развитие на слуховото поведение и какви са особеностите му при нарушен слух. Четвърта глава описва начините за изследване на слуха – аудиологично и педагогическо, и предлага съвременна класификация на слуховите нарушения. Пета глава прави дъбър преглед на специалните технически средства – звукоусилващи, визуални и тактилни, които успешно могат да се използват в хода на обучителния процес при деца с нарушен слух. Шеста глава вече описва интегрираното и включващото (приобщаващо) обучение по отношение на деца и ученици с нарушен слух и се описват някои добри практики за насърчаване на социалната и академичната интеграция в масовия клас. Осма глава предлага характеристика на училищната среда за нуждите на децата с нарушен слух и включването на помощни средства в масова среда. Дванадесета глава описва взаимоотношенията семейство-дете с нарушен слух и се спира на някои позитивни практики за насърчаване на взаимодействията между специалистите и семейството с цел активното включване и участие на родителите в процеса на приобщаване на детето с нарушен слух. Всички глави са написани на съвременен и същевременно достъпен език, актуални са и пресъздават вярно, правдиво и в подчертано практически план приобщаването на детето с нарушен слух в масова учебна среда.

Останалите публикации в тази група са студия и статии в научни списани и в сборници от конференции. Студията – **НТ3**, озаглавена „*Social integration of hearing impaired children in different educational placements*“, е в съавторство с докторант и е отпечатана през 2014 г. на стр. 79-100 в българско научно списание, публикуващо на чужд език. За мен тази публикация има характер по-скоро на статия. Тя е с изследователска насоченост и в нея Н. Балканска е втори автор. Статията докладва резултатите от проучване сред 22 ученици с нарушен слух, 11 техни учители и 11 родители. Половината ученици са приобщени в масови училища, а останалите се обучават в специално училище в Гърция. Статията докладва резултатите от анкетно проучване относно създаването на приятелства, взаимоотношения и взаимодействия на учениците с

нарушен слух в двата типа учебни заведения, както и състоянието на техните социални и психологически характеристики и особености. Статия **НТ5** „Тенденции в специалното обучение на децата с увреден слух в съвременните условия“ е също от 2014 г. и е отпечатан в сп. Професионално образование, стр. 589-599. Тя е самостоятелна и има теоретичен характер. В нея особен принос за мен представлява критичното представяне на съвременното състояние на обучението на учениците с нарушен слух под форма на различни противоречия, съществуващи в системата: между близките и дългосрочните цели в обучението на тези деца, между традиционното и съвременното образование, между интереса на обществото към тях и липсата на реална готовност за същинското им приемане и др. Следващата статия е **НТ10** „Основни подходи и модели на съвместното преподаване в приобщаващата образователна среда“ в сборник от конференция от 2019 г., обхващаща стр. 64-72. Тя е самостоятелна и с теоретична насоченост. В нея добре се описват и характеризират различни модели на съвместна и екипна работа в преподаването в условия на приобщаваща среда – алтернативно, екипно, паралелно, подкрепящо кооперативно преподаване и пр. Статия **НТ11** „Съвременни тенденции в приобщаването на децата с увреден слух в общообразователната среда“ е отпечатана в сборник материали от научна конференция на СУ от 2018 г. на стр. 87-93. В нея в теоретичен план се разглежат мануалните средства за обучение на ученици с нарушен слух и приложимостта им в масовата класна стая – жестов език, калкираща реч, дактил и пр. Статия **НТ13** със заглавие „Практически аспекти за формиране на морфологична компетентност при деца с увреден слух от начална училищна възраст“ е от конференция на НБУ през 2016 г. В нея на стр. 170-174 се докладват резултатите от експериментално проучване сред 65 ученици с нарушен слух в начален курс относно уменията им за съгласуване на съществителни и прилагателни имена по род. Изследването е интересно и единствената ми забележка тук е сравнително краткото му представяне в рамките на доклада. Следват **НТ15** и **НТ16**, чиито заглавия са изключително сходни – „Практически аспекти на езиковата терапия при деца със слухови нарушения“, като в **НТ16** има и допълнение – авторска методика за овладяване на предлозите. Първата публикация е от X национална конференция по логопедия от 2014 г., а втората е в Годишника на Шуменския университет от 2013 г. В първата публикация на стр. 11-15 се докладват резултати по всяка вероятност от същото експериментално проучване сред 65 ученици, както в публикация **НТ13**, но този път с акцент върху умения за използване на единствено и множествено число при съществителни имена от глухи ученици, като се заключава, че това е нелека за овладяване от учениците морфологична компетентност. **НТ16** докладва на стр. 391-396 експериментални резултати сред 55 ученици с нарушен слух в начален курс относно овладяването на предлози. Предлага се много полезна за практиката схема за овладяването на предлозите, дават се конкретни съвети за протичането на процеса по овладяването им с акцент върху ролята на родителите. След прочита става ясно, че само

заглавията на двете публикации са сходни, докато в съдържателно отношение те са напълно различни. **НТ18** е статия със заглавие „*Специфика на овладяването на синтактичните структури при децата с увреден слух*“, от конференция на център „Пумпелина“ през 2011 г. В нея по един последователен начин се разглеждат етапите на синтактично развитие на глухите деца и се споменават накратко данните от констатиращ експеримент с 10 задачи, приложени при 66 глухи деца от специалното училище в София за овладяване на словоред в изреченията. Статията е разположена на стр. 174-189. Последна в тази група е **НТ19**, озаглавена „*Формиране на четивни способности като част от постоперативната терапия при деца с кохлеарна имплантация*“, която е от 2011 г. в сборник от конференция, проведена в Ниш, Сърбия, която в рамките на стр. 74-80 разглежда в теоретичен план значението на дейности като четене на глас, четене под ред и други подходящи дейности за развитие на четивните умения при деца, които са с кохлеарни импланти.

В **група 1** причислявам 4 публикации – НТ4, НТ9, НТ12 и НТ21, които са посветени на оценяване на деца и ученици с нарушен слух. **НТ4** е статия, отпечатана в сп. Педагогика, озаглавена „*Функционално оценяване на потребностите и практически техники за усещането приобщаване на децата с увреден слух*“. Тя е теоретична и е разположена на стр. 1067-1082. В нея се характеризират учениците с нарушен слух, дискутира се жестовия език и се поставя силен акцент върху теорията за множествената интелигентност и нейната приложимост при приобщаването на тази категория деца. Обсъжда се и авторската методика, създадена за МОН от 2015 г. **НТ9** е със заглавие „*Функционална оценка на комуникативните и езикови способности на деца и ученици със специални образователни потребности и множество нарушения*“ и е вече отпечатана в сборник материали от конференция на ФНОИ при СУ. В нея в теоретичен аспект се представя частта от „*Методика за оценка на индивидуалните потребности на деца и ученици с множество увреждания*“ на МОН от 2015 г., посветена на оценяване на езиковите и комуникативните умения. **НТ12** за мен е студия, поместена в Годишника на ФНПП (сега ФНОИ) при СУ от 2016 г. Тя е изследователска и е със заглавие „*Методика за оценка на способността за четене с разбиране при ученици с увреден слух*“. В нея на стр. 149-164 в съавторство с А. Трошева-Асенова се разглеждат от една страна трудностите, с които ученици с нарушен слух се сблъскват при четене с разбиране, и от друга – се предлага модел на методика, състояща се от шест отделни модула за оценяване на това умение, поради липсата на адекватен български инструментариум за оценка. Методиката е приложена при 14 ученици с нарушен слух от специалното училище в София, обучаващи се в I-V клас. Стига се до много интересни изводи, някои от тях очаквани и логични – наличие на дефицити в почти всички модули, но и до някои по-неочаквани – че по-малките ученици се справят в някои отношения по-добре от по-големите, например при разбиране на глобалния смисъл на текста. Препоръчвам авторите да продължат с още изследвания в тази област за

достигане до още статистически значими изводи и заключения по този особено важен за обучението на ученици с нарушен слух проблем. Последната публикация от тази група е **НТ21** – „*Методика за оценка на индивидуалните потребности на деца и ученици с множество увреждания*“ на МОН от 2015 г., в която имам честта да съм съавтор на кандидата, заедно с проф. В. Радулов. Това е една цялостна и пълна методика, създадена да помогне на учители, терапевти и др.специалисти в практическото оценяване на уменията на деца и ученици с множество увреждания в различни области и сфери. Тук Н. Балканска е самостоятелен автор на частите Снемане на амнестични данни, Оценяване на комуникацията и езиковата сфера на детето или ученика с множество увреждания, Оценяване на моторно-двигателното развитие на детето или ученика с множество увреждания, Профил на изследваното лице и Приложения. Всички те са много добре оформени и чудесно построени, и от личен опит мога да посоча, че като цяло методиката се радва на широка популярност и се използва сред специални педагози и други специалисти в страната.

Група 3 включва 2 статии, насочени към студентите – НТ6 и НТ7. **НТ6** е отпечатана в Списание на Софийския университет за образователни изследвания от 2013 г. и е със заглавие „*Психолого-педагогическа характеристика на студентите със СОП*“. Статията е с теторетична насоченост и в нея са представени психолого-педагогическите профили на три групи студенти, които най-често биват приети за обучение във висши учебни заведения – тези със слухови, зрителни и двигателни нарушения. Тук в частта за зрително затруднени, считам, че е пропуск нецитирането на публикациите на В. Радулов, насочени към зрително затруднените. Другата статия – **НТ7**, е със заглавие „*Универсален дизайн и ресурси за електронно дистанционно обучение на студенти със СОП*“ в сп. Специална педагогика от 2013 г. На стр. 5-13 се характеризира универсалния дизайн, посочват се неговите принципи и се описват ресурсите за дистанционно обучение с неговите предимства и недостатъци, както и конкретни ресурси, които са подходящи за използване при студенти със СОП.

Четвъртата група статии обхваща 2 статии, чиято тематика е върху дейността на значими за слухово-речевата рехабилитация личности – НТ8 и НТ20. Първата – **НТ8**, е посветена на Венелин Иванов и е публикувана в сп. Специална педагогика от 2012 г., а втората (**НТ20**) е от 2010 г. и е свързана с приноса на проф. Дечо Денев в обучението на ученици с нарушен слух, изнесена като доклад на юбилейна конференция на ФНПП (сега ФНОИ). И двете публикации по един добър, достъпен и интересен начин представят факти и данни от живота, делото и заслугите на В. Иванов и Д. Денев към специалната педагогика.

В петата група научни статии включвам 2 публикации, посветени на родителите: НТ14 и НТ17, като и двете са съвместни публикации с доц. А. Трошева-Асенова. **НТ14** е доклад в научна конференция от 2014 г. на СУ, отпечатана на стр. 681-689 и озаглавена „*Адекватни*

родителски нагласи – предпоставка за успешна слухово-речева рехабилитация при деца след кохлеарна имплантация“. Докладът е с експериментален характер и докладва резултатите от анкетно проучване сред 23 семейства и родители на деца с кохлеарни импланти относно реакциите им, информираността им и процеса на взимане на решение за интервенцията, за етапите преди и след имплантирането на децата им. Изследването е много интересно, а резултатите много добре представени. Втората публикация от тази група – **НТ17**, е доклад на тема „*Отношение на родители и специалисти към алтернативните средства за комуникация и терапия при деца с увреден слух и чуващи деца*“ от конференция на център Пумпелина от 2011 г. На стр. 160-172 докладът представя резултатите от анкетно проучване сред специалисти и родители, като са включени както родители на ученици с нарушен слух, така и родители на чуващи деца. Проучват се мненията на трите групи за мануалните форми на комуникация в процеса на обучение и терапия – жестови език, дактилна реч, отчитане по устните, и поотделно се анализират отговорите на трите групи участници. Интересно е да се отбележи констатираното мнение на родителите на деца с нарушен слух, които не приемат безрезервно и напълно използването на жестов език.

В **шеста група** съм обособила десетте публикации, насочени към учителя, работещ с ученици с нарушен слух, както и учебни тетрадки, предназначени за ученици с нарушен слух, като тези публикации ще разгледам заедно. Девет от тях са в съавторство (приложени са разделителни протоколи) и една е самостоятелна – Книга за учителя по развитие на речта за II клас на ученици с увреден слух. В тази група спадат Книга за учителя по произношение за I, II и III клас, Книга за учителя по развитие на речта за I и II клас, Учебна тетрадка по развитие на речта за I клас и Учебна тетрадка по произношение за I, II и III клас. Всички те са на изд. Просвета. Считам, че както книгите за учителя, така и учебните тетрадки, предназначени за ученици, са много умело и достъпно написани, добре организирани и онагледени, в един разумен обем, и по мое мнение са незаменими помощници в работата на учители на деца с нарушен слух и на самите ученици от начален курс. В този смисъл те са ценен принос за практиката и като такива ги оценявам високо.

4. Приноси и цитирания.

Информация за приносите се съдържа в личната справка, изготвена от кандидата Неда Балканска, която групира приносните моменти на своите публикации в общо пет области:

- създаване на инструменти за диагностика и методики за обучение на деца и ученици със СОП;
- ресурсно подпомагане на деца и ученици със СОП;

- оптимизиране на образователната среда за студенти със СОП;
- ранно въздействие и работа с родители на деца и ученици със СОП;
- разработване на методически ръководства, учебници и учебни помагала за училищната мрежа.

Приложена е и декларация от страна на кандидата, че научните трудове, цитиранията и другите доказателства по отделните наукометрични показатели не са използвани за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и за заемане на академичната длъжност „доцент“. Изразявам съгласие с всички посочени приноси и с декларираните данни. Приносите безспорно са лично дело и лична заслуга на кандидата.

Относно забелязаните цитирания, е приложен много детайлен и изчерпателен доказателствен материал, включващ справки от университетската библиотека; народната библиотека; извлечение от Web of Science с присъстваща една публикация на кандидата в тази база данни, без цитиране; няколко лични доказателства за цитирания, открити от самия кандидат и др. Справката от Народната библиотека показва общо 56 цитирания, а тази от университетската библиотека – 36 цитирания. И към двете справки са добавени и службени бележки от съответните библиотеки, удостоверяващи истиността на данните. Не намирам справка за цитируемостта от университетската електронна система „Авторите“. Като цяло прави много добро впечатление високата цитируемост на Н. Балканска и безспорното познаване на нейната публикационна дейност сред специалистите у нас.

5. Критични забележки, препоръки и въпроси.

Нямам забележки по същество към документацията и публикациите, участващи в конкурса. Оценявам високо цялото научно творчество на кандидата досега, и конкретно трудовете, които пряко участват в конкурса. Надявам се доц. Балканска да продължи със своята публикационна активност и продуктивност в бъдеще и препоръчвам да я разшири в международен план.

6. Лични впечатления.

Познавам доц. Неда Балканска от постъпването ѝ като щатен асистент в катедрата по специална педагогика на ФНПП (сега ФНОИ) на СУ през 1997 г. Имала съм удоволствието да работя в годините съвместно с нея както в една катедра като колеги, така и по проекти, по написването на ръководства, в разработването на университетски учебни планове, в университетски комисии, провеждали сме съвместни обучения по проекти на МОН и пр. Във всички тези дейности доц. Балканска е демонстрирала висок професионализъм и отговорност,

перфектна екипна работа и добросъвестност. Доц. Балканска се ползва с отлична репутация сред колегите си във ФНОИ и сред студентите. Тя заслужено бе избрана за ръководител на катедерата по специална педагогика и логопедия през 2019 г. (вече катедра по специална педагогика).

Уверено мога да заявя, че доц. Балканска е сериозен изследовател с трайни интереси в специалната педагогика и конкретно в слухово-речевата рехабилитация, много добър и увлекателен преподавател и търсен лектор. Тя е водещ учен в областта на слухово-речевата рехабилитация и публикациите ѝ са добре познати сред специалните педагози в страната.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След задълбочен преглед и запознаване с цялата представена документация по конкурса на електронен носител, мога да заключа, че документите и материалите, представени от **Неда Златинова Балканска отговарят напълно на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагането му и съответния Правилник на СУ. Кандидатът в конкурса **е представил напълно достатъчен и значителен** брой научни трудове, които не са участвали в предишни конкурси, и които са публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“ и след придобиване на научното звание „доцент“. В публикациите на кандидата намирам достатъчно оригинални научни и приложни приноси, които са получили национална популярност. Представените разработки имат както теоретична, така и практическа значимост и приложимост. Научната и преподавателската квалификация на Неда Балканска **е безспорна и стойностна.**

В резултат на гореизложеното аз съм изцяло убедена и намирам за напълно основателно да дам своята **положителна оценка** и да препоръчам на Научното жури да подкрепи избора на **Неда Златинова Балканска** на академичната длъжност „професор“ в СУ „Свети Климент Охридски“ по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

26 ноември 2020 г.

Рецензент:

(проф. д-н Мира Димитрова Цветкова-Арсова)

REVIEW

by

Prof. Mira Dimitrova Tzvetkova-Arsova,

**Department of Special Education at the Faculty of Educational Studies and the Arts of
Sofia University "St. Kliment Ohridski"**

of the materials submitted for participation in the competition for the academic position of

"professor" at Sofia University "St. Kliment Ohridski"

in the field of higher education 1. Pedagogical/Educational sciences,

professional field 1.2. Pedagogy/Education (Special Education)

In the competition for "professor", announced in the State Gazette, issue 74 from 21.08.2020, there is only one candidate participating – **Assoc. Prof. Dr. Neda Zlatinova Balkanska** from the Department of Special Education at the Faculty of Educational Studies and the Arts of Sofia University.

1. General presentation of the materials in the competition.

By order № PD 38-475 of 02.10.2020 of the Rector of Sofia University I am included as a member of the scientific jury in a competition for the academic position of "professor" in the field of higher education 1. Pedagogical/Educational sciences, professional field 1.2. Pedagogy/Education (Special Education). Only one candidate has submitted documents for participation in the announced competition: Assoc. Prof. Dr. Neda Balkanska.

I got acquainted in detail and thoroughly with all the materials presented in the competition in electronic way, and I can say that they are fully compliant with all the legal requirements and with the specific requirements of Sofia University. The set of materials is well organized and includes a variety of documents and evidence in the form of references, certificates, diplomas, declarations, separation protocols, reviews and recommendations, entirely related to the competition.

The distribution of scientific papers/publications according to the language in which they are written is as follows: 30 in Bulgarian and 1 in English language in a Bulgarian journal. From all 31 publications for participation in the competition:

- 15 are co-authored,
- 16 are independent.

All 31 publications have already been published, and this also applies to publication HT9, which is stated to be in print, but at the time of its review, it has already been published. Separation protocols are attached for all co-authored publications, clearly showing the percentage and amount of personal and individual participation of the candidate in them. I accept for review all 31 scientific papers.

The candidate Assoc. Prof. Neda Balkanska participates in the competition with a total of 31 scientific papers, of which:

- 2 monographs,
- 1 studio,
- 5 scientific articles in Bulgarian language,
- 12 papers / articles published in conference proceedings,
- 11 textbooks, teaching materials, and manuals.

2. Brief biographical data about the candidate.

Assoc. Prof. Neda Balkanska graduated in special education at Sofia University “St. Kliment Ohridski” in 1992 with specialties in education of hearing impaired, and speech therapy.

In the period 1992-1995 she worked as a hearing and speech rehabilitator in the special school for hearing impaired students in Sofia.

In 1995 she became a full-time assistant at Sofia University "St. Kl. Ohridski. She was promoted to senior assistant in 1997 and to head assistant in 2001. She defended her doctoral dissertation (PhD) in 2003 (recognized by the Higher Evaluation Commission-VAK). In 2010 she was elected associate professor (VAK).

Since 2019, after an election, she is heading the Department of Special Education and Speech Therapy at the Faculty of Educational Studies and the Arts at Sofia University (now Department of Special Education).

From all the above, the consistent growth of N. Balkanska in her academic career is clear and evident. Her academic growth and career development is smooth, fully justified and well planned.

3. Characteristics of the candidate's activity.

3.1. Compliance with minimum national requirements.

From the attached reference for fulfillment of the minimum national requirements, it is evident that Assoc. Prof. N. Balkanska has:

- 50 points on indicator **A**,
- 100 on indicator **B**,
- 297.5 according to indicator **G**,
- 585 on indicator **D**,
- 378 by indicator **E**

i.e. the total number of points is **1445.5** in comparison to required 550 points.

There is full coverage of the minimum national requirements and even a significant excess in some indicators. I agree with all the values declared.

3.2. Educational activities of the candidate.

In regard with the educational activities of the candidate as evidence are attached various references, including:

- Information on the indicators under Art. 122, for the teaching and research activity, from which it becomes clear that the candidate is teaching more than 10 classes in bachelor's degree in Special Education and in Speech Therapy both for full-time and part-time students. From the same information it becomes also clear that N. Balkanska has three doctoral students in Bulgarian and English languages, who have already successfully defended their doctoral dissertations, as well as she is the current supervises of five others. The candidate was a participant in over 30 scientific juries, and in this regard orders for participation in them are additionally attached. She has participated in eight different research projects, in most of them as an expert or trainer. The same document shows the participation of N. Balkanska in various expert and working groups and other scientific teams, many of them at the Ministry of Education and Science.
- Information on the academic employment of the candidate from the Academic Department of Sofia University for the period 2015-2020, which shows that for a five-year period Assoc. prof. Balkanska has a large curricular and extracurricular duties, load and commitment, in all five years far above the required.

Evidence is also attached in the form of a certificate for participation in training in PECS, for English language proficiency, for completed training type in-service training at Sofia University in e-learning and distance learning.

A number of other documents are also attached: from publishing house Prosveta, from the Ministry of Education, from the National Association of the Resource Teachers, official notes for participation in editorial boards, certificates and many more. Of all the attached documents, the great commitment and activity of N. Balkanska in various fields and aspects of the university life of Sofia University, as well as participation in various activities and projects of the Ministry of Education and Science, becomes clear, and this definitely makes a very good impression.

3.3. Scientific and publishing activity of the candidate.

The candidate participates in the competition with a total of 31 publications. Thematically, I would group them as follows:

- **Group 1** – publications dedicated to the assessment of children and students with hearing impairments – a total of 4 publications: HT4, HT9, HT12 and HT21;
- **Group 2** – publications related to the education of children and students with hearing impairments, various therapies applied to them, including their inclusive education – a total of 11 publications, including the two monographs – HT1, HT2, HT3, HT5, HT10, HT11, HT13, HT15, HT16, HT18 and HT19;

- **Group of 3** – publications aimed at students – 2 in number: HT6 and HT7;
- **Group 4** – publications related to the life, activity and contributions of persons important for the education of hearing impaired – 2 in number: HT8 and HT20;
- **Group 5** – publications dedicated to parents – 2 in number: HT14 and HT17;
- **Group 6** – materials for the teacher: a book for the teacher, and teaching resources for students with hearing impairment – 10 in number – the remaining NT.

I will start by reviewing the publications belonging to group 2, which includes the two monographs:

The first monograph (**HT1**), which has the character of a habilitation thesis, is "*The Montessori method and the inclusive educational environment: scientific statements, therapeutic techniques and modern perspectives*", was published in 2020 by the publishing house "Phenomenon". It is 231 pages long. This is a contemporary and significant publication with a theoretical focus, consisting of 4 chapters. The first chapter introduces the concept of inclusive education and the start of the Montessori method. The second chapter makes an in-depth description of this method, paying attention in separate paragraphs to various elements of the method, including the importance of children's movement, grasping objects, climbing and coordination of movements, as well as the role of the teacher. The third chapter focuses on the application of the Montessori method in early childhood in order to develop independence, as well as discusses the organization of the environment in terms of the needs of children between 3 to 6 years of age. Chapter 4 describes the sensory materials used in the Montessori training and focuses on the areas of teaching, including language, reading, writing, mathematical knowledge and skills for independent life. Particularly useful, in my opinion, are pp. 174-199, which describe reading and writing in great detail and emphasize and characterize Montessori's specific concept of teaching writing before reading. The monograph is well illustrated with color images for a better understanding of its basic concepts. I believe that this monograph is a valuable addition to the current trend for revision in the contemporary conditions of the views of M. Montessori in the educational practice and is a very successful attempt for a modern review of this classical theory.

The second monograph (**HT2**) is entitled "*Inclusion of the child with hearing impairment in the educational environment: from scientific evidence to practical solutions*" and is co-authored with A. Trosheva-Assenova. It was published in 2014. Here N. Balkanska is the author of 7 chapters: first, third, fourth, fifth, sixth, eighth and twelfth, and only they will be reviewed. The first chapter describes the anatomy of the hearing sense, the causes of hearing impairment and the types of hearing impairments, which are presented according to the contemporary views and classifications. The third chapter makes a very good comparison of the development of the auditory behavior in typically developing children on the one hand, and those with impaired hearing on the other, which may well guide practitioners to what is the typical development of auditory behavior and what are its features in

hearing impaired. Chapter four describes the ways to assess and evaluate the hearing – from audiological and educational point of view, and offers a modern classification of the hearing disorders. Chapter five provides a good overview of the special technical aids – auditory, visual and tactile, which can be successfully used in the educational process in children with hearing impairment. Chapter 6 describes the integrated and inclusive education for hearing impaired children and students, and describes some best practices for promoting social and academic integration in the mainstream school. Chapter Eight offers a description of the school environment for the needs of children with hearing impairments and the use of special technical aids in the regular school environment. Chapter Twelve describes the family-child relationship and focuses on some positive practices to promote interactions between professionals and the family in order to actively involve parents of hearing impaired children in the process of inclusion of the hearing impaired child. All chapters are written in a modern and at the same time accessible language, they are up-to-date and represent the content in a highly practical way with a focus on the inclusion of the child with hearing impairment in the regular classroom.

The other publications in this group are articles in scientific journals and conference proceedings. Publication **HT3**, entitled "*Social integration of hearing impaired children in different educational places*", is co-authored with a doctoral student and was published in 2014 on pages 79-100 in a Bulgarian scientific journal publishing in a foreign language. For me, this publication is an article. It is research-oriented and N. Balkanska is the second author in it. The article reports the results of a survey among 22 hearing impaired students, 11 of their teachers and 11 parents. Half of the students are enrolled in mainstream schools, and the rest are enrolled in a special school in Greece. The article reports the results of a survey on the establishment of friendships, relationships and interactions of hearing impaired students in both types of schools, as well as the state of their social and psychological characteristics and features. Article **NT5** "*Trends in the special education of children with hearing impairment in the contemporary conditions*" is also from 2014 and was published in the journal of Vocational Education, pp. 589-599. It is independent and has a theoretical character. In it, a special contribution for me is the critical presentation of the current state of education of hearing impaired students in the form of various contradictions existing in the system: between short-term and long-term goals in the education of these children, between traditional and modern education, between the high public interest to them and the lack of real readiness for their actual acceptance, etc. The next article is **HT10** "*Basic Approaches and Models of Co-Teaching in an Inclusive Educational Environment*" published in conference proceedings from 2019, covering pages 64-72. It is independent and with a theoretical focus. It well describes and characterizes different models of joint work and team work in teaching in an inclusive environment – alternative, team, parallel, supportive, cooperative teaching, etc. Article **HT11** "*Modern trends in the inclusion of children with hearing impairments in the general education environment*" is printed in conference proceedings of the scientific conference of Sofia

University in 2018 and is placed on pages 87-93. It theoretically describes the manual forms for teaching students with hearing impairment and their applicability in the regular classroom – sign language, dactyl, etc. Article **HT13** entitled "*Practical aspects for development of morphological competence in children with hearing impairments in primary school age*" is from a conference of NBU in 2016. It reports on pages 170-174 the results of an experimental study among 65 students with hearing impairment in primary school on their skills to match nouns and adjectives. The research is interesting and my only remark here is the relatively short presentation of the research results. The next publications are **HT15 and HT16**, whose titles are similar - "*Practical aspects of language therapy in children with hearing impairments*", and of HT16 there is an addition - *author's methodology for mastering the prepositions*. The first publication is from the X National Conference on Speech Therapy in 2014, and the second is in the Yearbook of the University of Shumen from 2013. The first publication reports on pages 11-15 the results from probably the same experimental study among 65 students as in publication HT13, but this time with an emphasis on skills for using singular and plural nouns by deaf students, concluding that this is a difficult morphological competence for the students to master. **HT16** reports on pages 391-396 the experimental results among 55 students with hearing impairment in primary school age on mastering prepositions. A very useful scheme for mastering the prepositions is offered, direct advices are given for the process of mastering them with an emphasis on the role of the parents as well. After reading the two publications, it becomes clear that only the titles of them are similar, while in terms of content they are completely different. **HT18** is an article entitled "*Specifics of mastering syntactic structures in children with hearing impairment*", from a conference of the center "Pumpelina" in 2011. It consistently discusses the stages of syntactic development of deaf children and briefly mentions the data from an experiment with 10 tasks applied to 66 deaf children from the special school in Sofia for mastering word order in sentences. The article is located on pages 174-189. Last in this group is **HT19**, entitled "*Development of reading skills as part of postoperative therapy in children with cochlear implantation*", which is from 2011 in conference proceedings from a conference held in Nis, Serbia. Within pages 74-80 it theoretically considers the importance of activities such as reading aloud, reading in a row and other appropriate activities for the development of reading skills in children with cochlear implants.

In **group 1** I include 4 publications – HT4, HT9, HT12 and HT21, which are dedicated to the assessment of children and students with hearing impairments. **HT4** is an article published in the journal Pedagogy/Education, entitled "*Functional assessment and practical techniques for the meaningful inclusion of children with hearing impairments*". It is theoretical and is located on pages 1067-1082. It characterizes the students with hearing impairments, discusses sign language and places a strong emphasis on the theory of multiple intelligences and its applicability in the inclusion of this group of children. The author's methodology, developed for the Ministry of Education and Science in 2015, which is co-authored, is also discussed. **HT9** is entitled "*Functional assessment of*

communication and language abilities of children and students with special educational needs and multiple disorders" and is already published in the conference proceedings of the conference of the Faculty of Educational Studies and the Arts of Sofia University. In theoretical terms, it presents the part of the "Methodology for assessing the individual needs of children and students with multiple disabilities" of the Ministry of Education and Science from 2015, dedicated to the assessment of language and communication skills. **HT12** for me is a study, not article. It is published the Yearbook of FNPP (now FNOI) at Sofia University in 2016. It is a research-oriented and is entitled "*Methodology for assessing the ability of reading comprehension in students with hearing impairment*". It is on pages 149-164 and is co-authored with A. Trosheva-Assenova. It examines on the one hand the difficulties that students with hearing impairment face in reading comprehension, and on the other hand – offers a model of a methodology consisting of six separate modules for assessing this skill, due to the lack of adequate Bulgarian assessment tools. The methodology was applied to 14 students with hearing impairment in 1-5 school grade from the special school in Sofia. It comes to very interesting conclusions, some of them expected and logical – the presence of deficits in almost all modules, but also to some unexpected – that younger students do better in some aspects than older ones, for example in understanding the global meaning of the text. I highly recommend the authors to continue with more research in this area to reach more statistically significant conclusions on this particularly important issue in the education of students with hearing impairment. The latest publication from this group is **HT21** - "*Methodology for assessing the individual needs of children and students with multiple disabilities*" of the Ministry of Education and Science from 2015, in which I have the honor to be a co-author of the candidate together with Prof. V. Radoulov. This is a comprehensive and complete methodology designed to help teachers, therapists and other specialists in the practical assessment of the skills of children and students with multiple disabilities in various areas. Here N. Balkanska is an independent author of the parts Recording of anamnestic data, Assessment of communication and language skills of the child or student with multiple disabilities, Assessment of motor development of the child or student with multiple disabilities, Profile and Appendixes. All of them are very well designed, and I can point out that in general the methodology is very popular among and highly used by special educators and other specialists in the country.

Group 3 includes 2 articles aimed at students – HT6 and HT7. **HT6** has been published in the Journal of the Sofia University for Educational Research in 2013 and is entitled "*Psychological and educational characteristics of students with SEN*". The article has a theoretical focus and presents the psychological and educational profiles of three groups of students who are most often admitted to study in higher education – those with hearing, visual and motor disorders. Here, in the part for the visually impaired, I consider that the lack of citations of V. Radoulov's publications aimed at the visually impaired is an omission. The other article - **HT7**, is entitled "*Universal design and resources for electronic and distance education of students with SEN*" in the journal of Special Education in

2013. Here on pages 5-13 the characterizes of the universal design are described, its principles are listed and a description of the distance learning resources with its advantages and disadvantages is offered, as well as specific resources that are suitable for students with SEN are mentioned.

The **fourth group** of articles includes 2 articles, the topic of which is on the lives and contributions of few persons to the education of hearing impaired – HT8 and HT20. The first - **HT8**, is dedicated to Venelin Ivanov and was published in the journal of Special Education in 2012, and the second (**HT20**) is from 2010 and is related to the contribution of Prof. Decho Denev to the education of students with hearing impairment. It was presented as a report at the jubilee conference of FNPP (now FNOI). Both publications present in a good, accessible and interesting way facts and data about the lives, scientific work and merits of V. Ivanov and D. Denev to the special education.

In the **fifth group** of scientific articles I include 2 publications dedicated to parents: HT14 and HT17, both of which are joint publications with Assoc. Prof. A. Trosheva-Assenova. **HT14** is a report in a scientific conference from 2014 at Sofia University, printed on pages 681-689 and entitled "*Adequate parental attitudes – a prerequisite for successful hearing and speech rehabilitation in children after cochlear implantation*". The report is experimental and reports the results of a survey among 23 families and parents of children with cochlear implants about their reactions, their awareness and the decision-making process for the intervention, the stages before and after implantation of their children. The research is very interesting and the results are very well presented. The second publication in this group - **HT17**, is a paper entitled "*Attitudes of parents and professionals towards alternative means of communication and therapy for children with hearing impairment and for hearing children*" from a conference of Pumpelina Center in 2011. On pages 160-172 the paper presents the results of a survey among professionals and parents, including both parents of students with hearing impairments and parents of hearing children. The opinions of the three groups on the manual forms of communication in the process of training and therapy – sign language, dactyl, lip-reading, are studied, and the answers of the three groups of participants are analyzed separately. It is interesting to note the opinion expressed by the parents of children with hearing impairments, who do not accept unreservedly and completely the use of sign language in their children.

In the **sixth group**, I have included the ten publications aimed at the teacher working with hearing impaired students, as well as notebooks designed for hearing impaired students, and I will review these publications together. Nine of them are co-authored (separation protocols are attached) and one is independent – a book for the teacher of speech development for second grade students with hearing impairment. This group includes: book for the teacher for pronunciation for I, II and III grade, a book for the teacher for speech development for I and II grade, a textbook for speech development for I grade and a textbook for pronunciation for I, II and III class. They are all published by publishing house Prosveta. I believe that both the teacher's books and the notebooks for students, are very well written, well organized and illustrated, in a reasonable volume, and in my opinion are indispensable

assistants in the work of teachers of children with hearing impairments and an important resource for the hearing impaired students in primary school education. In this sense, all these publications are a valuable contribution to the practice and as such I highly grade them.

4. Contributions and citations.

Information about the contributions is contained in the personal report prepared by the candidate Neda Balkanska, who groups the contribution of her publication in five areas:

- development of diagnostic tools and methodologies for teaching children and students with SEN;
- resource support for children and students with SEN;
- optimization of the educational environment for students with SEN;
- early intervention and work with parents of children and students with SEN;
- development of methodological manuals, textbooks and teaching aids for the school network.

Attached is a declaration from the candidate that the scientific papers, citations and other evidence on the individual science-metric indicators have not been used to obtain the educational and scientific degree "Doctor" and to hold the academic position of "Associate Professor". I agree with all the above contributions and with the declared data. The contributions are undoubtedly a personal merit of the candidate.

Regarding the observed citations, a very detailed and comprehensive evidence was attached, including references from the university library; the national library; an extract from the Web of Science database with one publication of the candidate included in this database, without citation; some personal evidence of citations found by the candidate herself, etc. The report from the National Library shows a total of 56 citations, and the one from the University Library – 36 citations. Official references from the respective libraries certifying the authenticity of the data have been added to both reports. I can't find a reference for the citation from the university electronic system "Authors". In general, the high citation rate of N. Balkanska and the indisputable knowledge of her publishing activity among the specialists in our country makes a very good impression.

5. Critical remarks, recommendations and questions.

I have no substantive remarks on the documentation and publications participating in the competition. I highly evaluate all the scientific work of the candidate so far, and in particular the works that directly participate in the competition. I hope that Assoc. Prof. Balkanska will continue with her publishing activity and productivity in the future and I recommend her to expand it internationally.

6. Personal impressions.

I have known Assoc. Prof. Neda Balkanska since she joined the Department of Special Education at FNPP (now FNOI) at Sofia University in 1997. I have had the pleasure of working over the years with her in the department as colleagues and on projects, in writing manuals, in developing university curricula, in university commissions, we have conducted joint trainings for the Ministry of Education, etc. In all these activities Assoc. Prof. Balkanska has demonstrated high professionalism and responsibility, perfect teamwork and conscientiousness. Assoc. Prof. Balkanska has an excellent reputation among her colleagues at FNOI and among the students. She was deservedly elected head of the Department of Special Education and Speech Therapy in 2019 (now the Department of Special Education).

I can confidently say that Assoc. Prof. Balkanska is a serious researcher with lasting interests in special education and specifically in education of hearing impaired students, a very good and fascinating teacher and a desired lecturer. She is a leading scientist in the field of education of hearing impaired in Bulgaria and her publications are well known among special educators in the country.

CONCLUSION

After an in-depth review and acquaintance with all the submitted documentation in the competition in electronic format, I can conclude that the documents and materials submitted by Neda Zlatinova Balkanska fully meet the requirements of the Law for Development of the Academic Staff in Republic of Bulgaria (RASRB), its Ordinance and the relevant Regulation of Sofia University. The candidate in the competition has submitted a sufficient and significant number of scientific papers that have not participated in previous competitions, and which were published after her PhD for obtaining the scientific degree "Doctor" and after obtaining the scientific title "Associate Professor". In the candidate's publications I find enough original scientific and applied contributions that have gained national popularity. The presented publications have both theoretical and practical significance and applicability. Neda Balkanska's scientific and teaching qualification is indisputable and valuable.

As a result of all said above, I am fully convinced and I find it completely justified to give my **positive vote** and to recommend to the Scientific Jury to support the election of Neda Zlatinova Balkanska to the academic position of "Professor" at Sofia University "St. Kliment Ohridski" in professional field 1.2. Pedagogy/Education (Special Education).

November 26, 2020

Reviewer:

(Prof. Mira Dimitrova Tzvetkova-Arsova)